
XIX საუკუნე: ეპოქა და ლიტერატურა /

XIX Century: Epoch and Literature

თამარ ციციშვილი, ირინე მოდებაძე

Tamar Tsitsishvili, Irine Modebadze

შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი

Shota Rustaveli Institute of Georgian Literature

ახალი პარადიგმის სათავეებთან:

გიორგი წერეთელი

ნაწილი II

At the Head of the New Paradigm:

Giorgi Tsereteli

Part II

In the second half of the 19th century, the existence of numerous literary schools and groups in Georgia, from the writings and criticisms point of view, required an assessment of the main problems of literary theory. “Giorgi Tsereteli witnessed and participated in the public life and activities of existing groups. Some of them got their official names from him. That’s why, in many cases, Tsereteli’s statements are of primary importance for the history of groups (“Dasi”)” Giorgi Tsereteli had to live in a historically very difficult and turbulent era. The question was about who among the Georgian figures at that time understood how and what path he chose to create a better future for the nation. Therefore, it is natural that there is a difference of opinion according to the challenges of the time.

Giorgi Tsereteli is one of the first who gave us the characterization and classification of the first, second, and third group (“Dasi”). Back in 1894, in his speech at the funeral of Egnate Ninoshvili, he was the first to “baptize” the new ideological-literary group as the “third group (“Dasi”)”, which entered the history of Georgian literature and public thought of the 19th century under this name.

According to the author, every magazine-newspaper has its position and has a loyal group of readers. The reader will also look at the events only through their eyes. Editors also refer to opposing magazines and newspapers “disrespectfully”, therefore, “together with Georgian publications, various readerships have been established”, where the party struggle has the same ground as in Europe – concludes Tsereteli. Fortunately, the author continues to argue, a significant part of the nation is not involved in this controversy and evaluates the events objectively. The unapproachable reader has such a curious mind that he can easily distinguish truth and lies from one another. Giorgi Tsereteli’s desire is that Georgian publications find out their direction and program according to the circumstances and “effort”, and the readers “standing outside” of the groups will “sincerely recognize” and support the preacher of truth. According to the author, we should not be afraid of the fight against the groups (“Dasi”), because “whoever the nation favors, sooner or later the ball and the field will remain with him”.

Tsereteli’s goal is to support all measures that could unite, strengthen, politically and economically empower the Georgian nation. And fierce resistance was to be met with all attempts to “dominate” one part over another. Therefore, Tsereteli does not sympathize, and moreover, as a matter of principle, he insists that “every institution” should not be called only noble, or only peasant or merchant. It is the author’s dream that the son of a noble and a peasant should study together in the military school, that the peasant and the nobleman should be judged together in the village administration and in the court. All common capital, regardless of its form, whether it is a bank or a savings association, industrial credit, should function for everyone and bear the name of a Georgian institution, not a civil or rural one, but a public one, until the Georgian nation received equal rights among other nations. It was these national principles that “Kvali” put forward, and that’s why they called their supporters the third group (“Dasi”) – the author explains. According to Tsereteli, it is widely known that two troupes already existed and “operated” in Georgian literature and public life, that’s why “Kvali” called their new movement the third group (“Dasi”). We would also like to note that Giorgi Tsereteli considered himself part of the “cultural generation” of the second group (“Dasi”), which waited a long time for the third group (“Dasi”), and it eventually came.

In our opinion, Giorgi Tsereteli's prioritization of the public importance and ideological load of writing indicates the initial stage of the formation of a new paradigm of critical thinking, which is completely consistent with the general cultural situation of that time.

Later, the models built on the chronological-ideological principle of systematization of the literary process and periodization of the history of writing had a great impact on Marxist criticism and the formation of Soviet literary studies. We hope to dwell on this issue in more detail in the future.

საკვანძო სიტყვები: მე-19 საუკუნე, ქართული ლიტერატურა, გიორგი წერეთელი, მესამე დასი, „კვალი“.

Key words: 19th century, Georgian literature, Giorgi Tsereteli, Third group (“Dasi”), “Kvali”.

ჟურნალ „ლიტერატურული ძიებანი“ წინა ნომერში დაიბეჭდა ჩვენი წერილი „ახალი პარადიგმის სათავეებთან: გიორგი წერეთელი“ („ლიტერატურული ძიებანი“, XLI, 2021), რომელიც მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში ქართულ ლიტერატურაში მიმდინარე პროცესებისა და ქართულ საზოგადოებრივ და სამწერლო სივრცეში არსებული სამი დასის – პირველი, მეორისა და მესამის – გიორგი წერეთლისეულ რეცეფციას ეხება. წერეთლის სტატიამ „კიტა აბაშიძე და „ჩვენი ახალგაზრდობა“ (გაზ. „კვალი“, 1897

წლის N46) ეპოქის რთული პოლიტიკურ-ეკონომიური, ისტორიული, სოციო-კულტურული და ლიტერატურული ვითარებას ასახული.

მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში საქართველოში მრავალრიცხოვანი ლიტერატურული სკოლისა და დაჯგუფების არსებობა, მწერლობისა და კრიტიკის მხრიდან მოითხოვდა ლიტერატურის თეორიის ძირითადი პრობლემების შეფასებას. როგორც ანდრო ჭილაია აღნიშნავს, „გიორგი წერეთელი არსებული დასების საზოგადოებრივი ცხოვრება-საქმიანობის მომსწრე და მონაწილე იყო. უფრო მეტიც, ზოგიერთმა მათგანმა ოფიციალური საზოგადოებრივი ნათლობა და სახელწოდება მისგან მიიღო. ამიტომაც, ხშირ შემთხვევაში, დასების ისტორიისათვის წერეთელის გამონათქვამებს პირველწყაროს მნიშვნელობა აქვს“ (ჭილაია, 1964, გვ. 237).

გიორგი წერეთელს ისტორიულად მეტად რთულ და ქართველი ეპოქაში მოუხდა ცხოვრება. საკითხი ეხებოდა იმას, თუ ქართველი მოღვაწეებიდან ვის როგორ ესმოდა და რა გზას ირჩევდა ერის უკეთესი მომავლის შესაქმნელად. აქედან გამომდინარე, ბუნებრივია, დროის შესაფერი გამოწვევების მიხედვით შეხედულებათა სხვადასხვაობა.

გიორგი წერეთელი ერთ-ერთი პირველთაგანია, რომელმაც მოგვცა პირველი, მეორე, მესამე დასის დახასიათება და კლასიფიკაცია. მან ჯერ კიდევ 1894 წელს ეგნატე ნინოშვილის დაკრძალვაზე წარმოთქმულ სიტყვაში პირველმა მონათლა „მესამე დასად“ ახალი იდეურ-ლიტერატურული დაჯგუფება, რომელიც ამ სახელით შევიდა XIX საუკუნის ქართული ლიტერატურისა და საზოგადოებრივი აზროვნების ისტორიაში. აქვე გვინდა გავიხსენოთ გიორგი წერეთლის წერილი „კიტა აბაშიძე და ჩვენი ახალგაზრდობა“ („კვალი“, 1897, N46), რომელშიც მწერალი კმაყოფილებით შენიშნავს: 1890 წლიდან ქართულ ლიტერატურაში ახალი „არა ჩვეულებრივი“ მიმართულებების თითო ოროლა ახალგაზრდა გამოჩნდა „დაჰბერა კვლავ პროგრესულმა სიომ“. ავტორის მოსაზრებით, ახალგაზრდებმა „თავისებური პროგრამით“ 1893 წელს თავი ჟურნალ „კვალში“ გამოიჩინეს. ისინი „ეკონომიური მატერიალიზმის თეორიის მიმდევრები აღმოჩნდნენ“. ამ დასის მეთაურად სიტყვაკაზმულ ლიტერატურაში წერეთელი ეგნატე ნინოშვილს¹, ხოლო პუბლიცისტიკაში ნოე ჟორდანიას აღიარებს.

1 1895 წელს გიორგი წერეთელმა ორ წიგნად გამოსცა ეგნატე ნინოშვილის ორი მოთხრობა – „მონადირე“ და „განკარგულება“. ის მაღალ შეფასებას აძლევდა ნინოშვილის სამწერლო ნიჭს.

„მეორე დასის წარმომადგენელს ბატონ გიორგი წერეთელს წილად ხვდა ყველაზე ადრე შეენიშნა ეს ახალი პროგრესული მოვლენა ჩვენს ცხოვრებაში და იმანვე მონათლა ახალი ჯგუფი მესამე დასად“, – სიამაყით დასძენს ავტორი. წერეთლის მტკიცებით, ეს ჯგუფი მეორე დასის, ანუ „დროების“, „კრებულის“ თანამშრომლების ჭეშმარიტი მემკვიდრეა, რასაც წარსულის ლიტერატურულ-პუბლიცისტური ფაქტები ცხადყოფს. მაგალითისთვის ავტორს 1873 წელს „კრებულში“ დაბეჭდილი მეფელეტონის წერილი მოჰყავს.

მწერალი თავის სტატიაში „კვალის“ ორი წლის ნაღვანაწი“ („კვალი“ 1895: N5) კვლავ მესამე დასზე მსჯელობს. ის თავის წერილს „კვალის“ თანამშრომლებისა და ახალგაზრდა „მოღვაწეების“ პირველ შეხვედრაზე თხრობით იწყებს. წერეთელი ხაზს უსვამს, რომ ახალი თაობის მოძრაობას „კვალის“ რედაქცია სიამოვნებით შეეგება. მათ თავიანთი „მოქმედების“ პროგრამა შეძლებისდაგვარად მოკლედ წარმოადგინეს ეგნატე ნინოშვილის დაკრძალვაზე. წერეთელი საზოგადოებას აცნობს, რომ ამ ახალ გუნდს „კვალმა“ „მესამე დასი შეარქვა“ და იქვე გულისტკივილით შენიშნავს, რომ მესამე დასის პროგრამამ ქართულ მწერლობაში ცხარე კამათი გამოიწვია. გამოჩნდა ახალგაზრდა თაობის ზოგიერთი წარმომადგენელი, რომელთაც „სწავლა ჯერ კიდევ არც ჰქონდათ დამთავრებული“ და ახალგაზრდობას მხოლოდ საკუთარ პრივილეგიად აღიქვამდნენ. მათ „კვალის“ რედაქციას საოცარი სითამამითა და ყოყობით შეუტიეს: „ვინ ბედავს ჩვენზე უფრო ახალგაზრდობას, ნუთუ შესაძლებელია ბებრების ახალგაზრდობაო“ (წერეთელი, 1895, გვ. 9).

წერეთელი მკაცრად აკრიტიკებს მოწინააღმდეგეებს – „დამკვიანრ ყვინჩილებს“ უწოდებს და სიამაყით წერს, რომ მათ საკადრისი პასუხი გაეცათ და გასაგებად აუხსნეს, რომ გუნდში მოქმედების პროგრამა წლოვანებით კი არა, არამედ იდეით, მისწრაფებითა და მიმართულებით განისაზღვრება. ახალი უნდა იყოს „მოქმედების გზა“ და არა მასზე „მოსიარულე მუშაკნი, რომელთაც ახალი გაჭრილი სვე გააქვთ ამ სვრელში“. გიორგი წერეთელი სავსებით შესაძლოდ მიიჩნევს, რომ „მესამე დასში“ მოხუციც და ახალგაზრდაც ერთად „იღვწოდეს“ და ამაში გასაკვირს ვერაფერს ხედავს. ის „ივერია“ – „მოამბის“ მაგალითს იმოწმებს, როდესაც ბრძოლაში გამოცდილი მოხუცები ახალგაზრდებს სათავეში ედგნენ და გზას უკვალავდნენ.

ავტორი იმ შეხედულებას იზიარებს, რომ ცხოვრების პროგრესი და წარმატება ყოველთვის თავად გაიკვლევს გზას და ვინც ამ გზას მიუყვება, მნიშვნელობა არ აქვს რომელი თაობის წარმომადგენელია. ოღონდ ახალმა გუნდმა ძალა უნდა გამოიჩინოს, იბრძოდოს, გაიმარჯვოს *„ქაცვითა და ეკლით მობნეული ბილიკი გზატკეცილი გახადოს, მაშინ მოუცილებლად ახალი ცხოვრებაც პირს მათკენ იზამს“*. წერეთელი დარწმუნებულია, რომ ჩამორჩენილები და დავრდომილები, რომლებსაც მხნეობა და გამბედაობა არ გააჩნიათ, ტყვიას მკერდი შეუშვირონ, ბევრს იყვირებენ და გასაკვირიც არ იქნება, რომ *„წინმსვლელებს“* ზურგში ტყვია დაახალონ. *„მხნე მებრძოლი კი არც წინიდან გამოტყორცნილ ფინთიხს შეუშინდება და არც უკნიდან დადევნებულ ტყვიას“*. ის მაინც წინ წავა, გაარღვევს ტალღებს, *„სანამ უშიშარ მეომარს ბედისწერა არ მოუღებს ბოლოს“*. სწორედ ამგვარ ხასიათს ატარებდა ცხარე კამათი, რომელიც „ივერიას“, „მოამბესა“ და „კვალს“ შორის გაიმართაო, – ფიქრობს გიორგი წერეთელი.

„ივერიისა“ და „მოამბის“ „კვალთან“ დაპირისპირებაში უკეთესად სარკვევად ავტორი იმ უმთავრეს საკითხებს იხსენებს, რომლებმაც ეს პოლემიკა გამოიწვია. (იხ. წერეთელი, 1895, გვ. 3). წერეთელი აცხადებს, რომ „კვალმა“ ნათლად გამოხატა თავისი დამოკიდებულება სკოლების, ბანკებისა და ეროვნული ურთიერთობების“ გარშემო და მათ პროგრამას „ივერიასა“ და „მოამბეში“ გამოთქმულ მოსაზრებებთან საერთო არაფერი ჰქონდა (ციციშვილი, მოდებამე, 2021, გვ. 176-191).

გიორგი წერეთლის აზრით, ქართულ გამოცემებს ერის გულწრფელი სიყვარული ამოძრავებთ, ქვეყნის კეთილდღეობისა და წარმატების მსურველნი არიან და სწორედ ამ პრინციპებით ხელმძღვანელობენ, თუმცა საკითხავია, როგორ ესმით *„ჩვენი საჭირბოროტო, სანუკვარი და სავალალო ქართველი ერი და მისი წარმატება“*. ქართულ გამოცემებს *„საგნად აულიათ ჩვენი გათახსირებული საქართველოს ერის ბედისწერა“* და სურთ მის *„იარებს რაიმე განსაკუთრებული წამალი დაადონ“*, მაგრამ თითოეული მათგანი სულ სხვადასხვა *„ბარგის წამალს ლესავს“*. მხოლოდ საკუთარი თავი მიაჩნია „ჯანიოზ“ ექიმად, სხვას კი აძაგებს და სახელს უტეხს. ავტორის თვალსაზრისით, შესაძლოა, ეს ქვეყნის გულწრფელი სიყვარულით მოსდით, მაგრამ ხანდახან უგნურ დედას თავისი ავადმყოფი შვილის გადასარჩენათ

საწამლავიც მიუცია და შვილი მოუკლავს. ასეა ჩვენი ჟურნალ – გაზეთების საქმეცო.

ავტორის წარმოდგენით, ყოველ ჟურნალ-გაზეთს თავისი პოზიცია გააჩნია და მკითხველთა ერთგული დასიც ჰყავს. მკითხველიც მოვლენებს მარტო მათი თვალთ შეჰყურებს. რედაქციებიც მოწინააღმდეგე ჟურნალ-გაზეთებს „უპატიურად“ მოიხსენიებენ, მაშასადამე „ქართულ გამოცემებთან ერთად დაარსებულან სხვადასხვა მკითხველთა დასებიც“, რომელთა შორისაც პარტიულ ბრძოლას ისეთივე ნიადაგი აქვს, როგორც ევროპაში, – ასკვნის წერეთელი. საბედნიეროდ, ერის მნიშვნელოვანი ნაწილი ამ პოლემიკაში არ ჩაბმულა და მოვლენებს ობიექტურად აფასებს, – დასძენს მწერალი. მიუდგომელ მკითხველს იმდენად მკვირცხლი გონება გააჩნია, რომ ჭეშმარიტებასა და ტყუილს ერთიმეორისგან ადვილად არჩევს. გიორგი წერეთლის სურვილია, რომ ქართულმა გამოცემებმა გარემოებისა და „ღონის“ მიხედვით თავიანთი მიმართულება და პროგრამა გაარკვიონ, ხოლო დასების „გარეშე მდგომი“ მკითხველი ჭეშმარიტების მქადაგებელს „გულწრფელად ამოიცნობს“ და მიემხრობა. ავტორის გადმოცემით, დასებთან ბრძოლა არ უნდა გვაშინებდეს, რადგან „ვისაც ერი მიემხრობა, ადრე თუ გვიან ბურთი და მოედანიც მასვე დარჩება“.

გიორგი წერეთლის დაკვირვებით, ოთხმოციან წლებში საქართველოში გამოჩნდა „პაწია დასი განათლებული თაობისა“, რომელმაც საკუთარი გამოცემა „იმედი“ დააარსა. ჟურნალ „იმედის“ აღიარებით, საქართველოს წარმატება გლეხკაცობისაგან უნდა წარმომდგარიყო. ისინი საჭიროდ მხოლოდ გლეხებთან „მუშაობას“ თვლიდნენ. წერეთელი ხუმრობით წერს, რომ „იმედმა“ მხოლოდ გაუნათლებელი გლეხკაცობა სცნო ერად, რომლის „საშოდანაც“ გაჩნდებოდა ის გონებრივი მოძრაობა, რომელიც ქართველ ერს „შეამაგრებდა“. „ჩვენში ხალხოსნობა (იაკობ ფანცხავამ პირველმა უწოდა მათ „ტეტიათა მოტრფიალეები“ – გ. წ.), ე. წ. „ნაროდნიკობის“ დასი, რუსეთის ნაროდნიკების უშუალო გავლენით დაარსდა“, – წერს ავტორი. „ტეტიათა მოტრფიალეებმა“ წარმატებას ვერ მიაღწიეს, რადგან ხალხოსნების „ცალკერმა“ მიმართულებამ ქართველი ხალხის თანაგრძნობა ვერ მოიპოვა და ცხოვრების ახალი მიმართულების „მორევში დაინთქა“, – მიიჩნევს წერეთელი. გადარჩენილებმა კი „ივერიას“ შეაფარეს თავი. მწერალი თვლის, რომ ილიამ, „ივერიის“ თავკაცმა, „ტე-

ტიათა მოტრფიალეებზე“ დიდი ზეგავლენა მოახდინა, ელფერი ადვილად შეუცვალა, „შეიტკბო“ და საკუთარი შეხედულებები თავს მოახვია (იხ.: ციციშვილი, მოდებამე, 2021, გვ. 178). მწერალი „ტეტიათა მოტრფიალეებზე“ თავის შეხედულებას მოგვიანებით კიდევ ერთხელ გამოთქვამს ზემოთ ნახსენებ წერილში „კიტა აბაშიძე და „ჩვენი ახალგაზრდობა“ (გაზ. „კვალი“, 1897, N46). ავტორს ხალხოსანი მწერლები გლახობასთან დამოკიდებულებაში პირველ დასს აგონებს და ტეტიათა მოტრფიალეებს „იგივე სენტიმენტალური მიმართულების“ განმაახლებლებს უწოდებს. წერეთლისთვის მათ შორის სხვაობა მხოლოდ იმაში მდგომარეობს, რომ ქართველი ხალხოსნების პრინციპი უბრალო, „განუვითარებელი ხალხის წოდების გაღმერთება იყო“. ისინი „ნამდვილ ერად“ ერის მარტო ამ ნაწილს თვლიდნენ და ქვეყანაზე სხვა თუ კიდევ იყო ვინმე, არ სწამდათ. გიორგი წერეთელი ფიქრობს, რომ ქართველ ხალხოსანთა ტექსტები „გლახის ნაამბობისა“ და „ოთარაანთ ქვრივის“ „ნამდვილი შვილია“. იმავე გაზვიადებითა და სენტიმენტალური გაღმერთებით, განუვითარებელი ხალხის ტიპებით, რომლებიც არ იყვნენ „ნამდვილი ცხოვრების წარმონაშობნი“, როგორც ილიას გლახა. ავტორი ხალხოსნებს საკმაოდ კრიტიკულად უყურებს და პირველი დასის გამგრძელებლებად მიიჩნევს. „ღუმანიტარულ მიმართულების“ წარმომადგენლებსა და ტეტიათა მოტრფიალეებს შორის მჭიდრო ნათესაურმა კავშირმა „ერთმანეთთან შეათვისტომა ისინი. ბოლოს თვით ტეტიათა მოტრფიალენი დაემორჩილენ უფრო ნიჭიერ გონება-განვითარებულ და ცხოვრების ბრძოლაში გამოცდილ მეთაურს. ტეტიათა მოტრფიალეებმა იმდენად შეისისხორცეს „არამც თუ იდეალი, თვით გადაპრეხილი მაღალი ფრაზეოლოგიური ენაც „საქართველოს მოამბის“ და „ივერიის“, სრულეებით გაიქნენ და გადნენ პირველი დასის წყალში“ („კვალი“, 1897, N46).

ამგვარად, წერეთლის მიდგომით, ძველი ნემტი „ტეტიათა მოტრფიალეებისა“ „ივერიის“ მიმართულებას შეუსისხლხორცდა და მათ საკუთარი პრინციპი და პროგრამა წარმოადგინეს. გლახკაცობის საწინააღმდეგოდ, „ივერიაში“ წინ თავადაზნაურობა წამოაყენა, როგორც საქართველოს ისტორიული კულტურის ნაყოფი და უპირატესი წოდება. მართალია, რედაქცია ხვდებოდა, რომ წარჩინებული წოდება დაუძლურებელიყო, ამიტომ „ივერიის“ თავკაცები ქადაგებდნენ, რომ თავადაზნაურობას თუ სურდა თავისი ისტორიული როლის

შენარჩუნება და მომავალშიც ქართველი ერის წინამძღოლობა, ევროპული განათლება უნდა „შეეთვისებინა“ და თავისი ერთხელ შეძენილი უპირატესობა, სოციალური (საზოგადოებრივი – გ.წ.) მდგომარეობა არ უნდა დაეთმო.

ავტორი მკითხველის ყურადღებას მიაპყრობს იმ ფაქტს, რომ საქართველოში ხალხი „კაპიტალისაგან დაჩაგვრას სტიროდა“ და ამ დროს „ივერია“ და „მოამბე“ ერის საკეთილდღეოდ „მეორე გვარის კაპიტალსაც ზედ ამატებდნენ, რათა უფრო ღონივრად გამოეწოვათ საქართველოს სარჩო-საბადებელი“. წერეთლის წარმოდგენით, სალიტერატურო ასპარეზზე ორი დასი არსებობდა. ერთი, რომელიც თავადაზნაურობის კეთილდღეობის პრინციპს ქადაგებდა და მეორე, რომელიც გლეხკაცის ბედისწერის გაუმჯობესებაში ხედავდა ქართველი ერის ხსნას.

ავტორი განმარტავს, რომ „კვალის“ მეთაურებმა ორივე დასის შეხედულება უარყვეს, რადგან ორივე „ცალკერძა და უსრული“ იყო. როგორც „მთელს კაცის ტანს ვერ აცოცხლებს მარტო წელს-ქვემოთი ტანი, ან მარტო წელზე-მოთი, ისე მთელს ქართველ ერს სიკეთე არ დაეყრება, თუ მარტო მის თავადაზნაურობაზე ვიზრუნებთ, ან მარტო მის გლეხობაზე“. ამიტომ „კვალის“ რედაქცია სიხარულით და აღტაცებით შეეგება ახალ მესამე დასს, რომელმაც უარყო „წოდებათა განკერძოება და მათზე მზრუნველობა“. მესამე დასმა თავისი ყურადღების ობიექტად მთელი საქართველო გამოაცხადა, განურჩევლად წოდებისა, შთამომავლობისა და მოხელეობისა. ქართველი ერი მათი შეხედულებისამებრ „შემკრებლობითი არსება“ იყო, რომელშიც თავადიც, აზნაურიც, გლეხიც, მღვდელიც, ვაჭარიც, მოხელეც და დაქირავებული მუშაც ერთად შედიოდა. ამ „შემკრებლობით არსებას საქართველოს ნაცია ეწოდება, ისტორიული კულტურით ზრდილი და გამაგრებული თავის ენით, თავისი ნაციონალური სარწმუნოებით და თავისი ნაციონალური თვით-არსებობით, აი, საგანი ჩვენი ყურდღებისა“ (წერეთელი, 1895, გვ. 10).

წერეთლის მიზანია, რომ ყველა ის ღონისძიება, რომლებსაც შეემლოთ ქართველი ერის გაერთიანება, განმტკიცება, პოლიტიკურად და ეკონომიურად გაღონიერება, მხარდაჭერილი უნდა ყოფილიყო, ხოლო სასტიკი წინააღმდეგობა უნდა შეხვედროდა ყველა იმ მცდელობას, რომლებიც „შემკრებლობითი ერთარსებობის“ რომელიმე ცალ-

კეულ ნაწილს „გააბატონებდა“ და სხვა ნაწილებზე მეტად დააწინაურებდა. აქედან გამომდინარე, წერეთელი არ თანაუგრძნობს და, მეტიც, პრინციპულად ილაშქრებს, რომ „ყოველსავე დაწესებულებას“ ან მარტო თავადაზნაურული, ან მარტო გლეხური ან ვაჭრული ერქვას. ავტორის ოცნებაა, რომ სათავადაზნაურო სკოლაში თავადისა და გლეხის შვილები ერთად სწავლობდნენ, სასოფლო გამგეობაში და სასამართლოში გლეხი და თავადი ერთად „განიგებოდნენ“ და „განისამართლებოდნენ“. ყოველი საერთო კაპიტალი, სულერთია, რა ფორმისაც არ უნდა იყოს ის, ბანკები იქნება თუ საურთიერთო, გამსესხებელ-შემნახველი ამხანაგობა, სამრეწველო კრედიტი, ყველასათვის ფუნქციონირებდეს და სახელად ქართული დაწესებულების სახელი ერქვას, არა სათავადაზნაურო, ან საგლეხო, არამედ საზოგადო, სანამ ქართველი ერი თანასწორ უფლებებს არ მიიღებს სხვა ერებს შორის. სწორედ ეს ეროვნული პრინციპები წამოაყენა „კვალმა“ და ამიტომაც თავის მომხრეებს უწოდა მესამე დასი, – გვიხსნის ავტორი. წერეთლის განმარტებით, საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ქართულ ლიტერატურაში და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ორი დასი უკვე არსებობდა და „მოქმედებდა“, ამიტომაც უწოდა ამ ახალ მოძრაობას „კვალმა“ მესამე დასი. აქვე დავძენთ, რომ გიორგი წერეთელი თავს მეორე დასის „კულტურულ თაობას“ აკუთვნებდა, რომელიც დიდი ხანი მოელოდა მესამე დასს და როგორც იქნა, ეღირსა (წერეთელი, 1897, გვ. 45).

ავტორის შეხედულების თანახმად, მე-18-მე-19 საუკუნეების ისტორიულ პროგრესს ჯერ საქართველოსათვის „ნაყოფი არ გამოედო“. მიზეზს კი ის ჩვენში ისტორიული გარემოებებით დამკვიდრებულ გარეშე ძალებში ხედავს და სანამ ისინი „ძლევამოსილნი“ იქნებიან, მანამ ქართველებმაც თავგამეტებით უნდა იშრომონ და მხოლოდ ევროპის პროგრესის კვალს მიჰყვნენ. წარმატების მისაღწევად და „თვითარსებობის“ დასაცავად ქართველებმაც ის იარაღი უნდა იხმარონ, რომელიც ევროპის ერებმა გამოიყენეს. „ამ მისწრაფებაში გამოიხატება ჩვენი პროგრამა და სწორედ ამით განვსხვავდებით ორს ჩვენ წინამორბედ დასებთან, რომელთა წარმომადგენლებად მიგვაჩნია დღეს „ივერია“ და „მოამბე“, – ასკვნის გიორგი წერეთელი.

ჩვენი აზრით, პრიორიტეტის მინიჭება მწერლობის საზოგადოებრივ მნიშვნელობასა და იდეურ დატვირთვაზე, კრიტიკული

აზროვნების ახალი პარადიგმის ჩამოყალიბების საწყის ეტაპზე მიუთითებს, რაც სრულიად შეესაბამება იმდროინდელ ზოგადკულტურულ სიტუაციას. მოგვიანებით ლიტერატურული პროცესის სისტემატიზაციისა და მწერლობის ისტორიის პერიოდიზაციის ქრონოლოგიურ-იდეოლოგიურ პრინციპზე აგებულმა მოდელებმა დიდი გავლენა მოახდინა მარქსისტული კრიტიკისა და საბჭოთა ლიტერატურათმცოდნეობის ჩამოყალიბებაზე. ვიმედოვნებთ, რომ მომავალში უფრო დეტალურად შევჩერდებით ამ საკითხზე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- წერეთელი, გ. (1895). „კვალის“ ორი წლის ნადვანი, „კვალი“, 1895, 5, 8-12.
- წერეთელი, გ. (1897). კიტა აბაშიძე და ჩვენი ახალგაზრდობა, „კვალი“, 1897, 46, 1-6.
- ჭილაია, ა. (1964). გიორგი წერეთელი, თბილისი: „ცოდნა“.
- ციციშვილი, თ. მოდებაძე, ი. (2021). ახალი პარადიგმის სათავეებთან. ლიტერატურული ძიებანი, XLI (41), ISSN 0235-3776. თბილისი: თსუ-ს გამომცემლობა, 176-191. <https://doi.org/10.48614/lr.41.2021.176-191>

References:

- Ch'ilaia, Andro. (1964). Giorgi Ts'ereteli. [Giorgi Tsereteli]. Tbilisi: „Tsodna“.
- Ts'ereteli, Giorgi (1895). „K'valis“ ori ts'lis naghvats'i. [„Two years of vork of „Kvali“]. „kvali“, 1895, N5, 8-11. Tbilisi.
- Ts'ereteli, Giorgi (1897). K'it'a Abashidze da chveni akhalgazrdoba. [Kita Abashidze and “Our Youth“]. „kvali“, 1897, N 46, 1-6. Tbilisi.
- Tsitsishvili, T. & Modebadze, I. (2021). Akhali p'aradigmis sataveebtan. [At the head of the new paradigm: Giorgi Tsereteli]. Literary Researches, XLI (41), ISSN 0235-3776, Tbilisi: TSU Press, 176-191. <https://doi.org/10.48614/lr.41.2021.176-191>